TSKB KALKINMA PERSPEKTİFİ

Aralık 2023

Engelli Bireylerin İstihdamı

Cem Avcıoğlu

TSKB
Ekonomik Araştırmalar

Önsöz

Dr. Burcu Ünüvar | unuvarb@tskb.com.tr

Hazırlayan

Cem Avcıoğlu | avciogluc@tskb.com.tr

Rapor Tasarımı

Mukaddes Emecen | emecenm@tskb.com.tr

2023 Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. her hakkı mahfuzdur.

Bu doküman Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.'nin yatırım bankacılığı faaliyetleri kapsamında, kişisel kullanıma yönelik olarak ve bilgi için hazırlanmıştır. Bu dokümana dayalı herhangi bir işlem yapılması tarafımızdan öngörülen bir husus değildir. Belirtilen görüşler sadece bizim güncel görüşlerimizdir. Bu raporda yer alan bilgileri makul bir esasa dayalı olarak güncelleştirirken, bu konuda mevzuat, uygunluk veya diğer başka nedenlerle amaca uygunluk tam olarak sağlanamamış olabilir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve/veya bağlı kuruluşları veya çalışanları, burada belirtilen senetleri ihraç edenlere ait menkul kıymetlerle ilgili olarak bir pozisyon almış olabilir veya alabilir; menkul kıymetler üzerinde opsiyonları olabilir veya ilgili diğer bir yatırıma girebilir; bu menkul kıymetleri ihraç eden firmalara danışmanlık yapmış, hisselerinin halka arzına aracılık veya yüklenim taahhüdünde bulunmuş olabilir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve/veya bağlı kuruluşları bu raporda belirtilen herhangi bir şirket için yatırım bankacılığı da dahil olmak üzere önemli tavsiyeler veya yatırım hizmetleri sağlıyor veya sağlamış olabilir.

Bu raporun ilgili olduğu yatırım fiyatı veya değeri, direkt veya indirekt olarak, yatırımcıların menfaatlerine ters düşebilir. Döviz kurlarındaki herhangi bir değişmenin yatırımın değeri veya fiyatı veya bu yatırımdan sağlanan gelir üzerinde olumsuz bir etkisi olabilir. Geçmişteki performans her zaman gelecekteki performansın kılavuzu olacak demek değildir. Yatırım geliri dalgalanma gösterebilir.
Bu rapor kamuya açık bilgilere dayalıdır. Doğru veya tamam olmayan hiçbir beyan yapılmamıştır. Bu rapor söz konusu menkul kıymetlerin alınması veya satılması için bir teklif, yorum ya da yatırım tavsiyesi değildir veya bu menkul kıymetlerin alınıp satılmasına yönelik bir teklif için de bir istek veya zorlama değildir. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve kendisiyle bağlantılı olan diğerleri bahsedilen şirketlerin menkul kıymetleriyle ilgili pozisyon alabilirler veya bu menkul kıymetlerle ilgili işlem yapabilirler, ayrıca bu şirketler için yatırım bankacılığı hizmetleri de verebilirler.

Herhangi bir yatırım kararı yatırımcının tamamıyla kendi kişisel seçimine dayanmalıdır. Bu rapordaki bilgiler herhangi bir yatırım tavsiyesi olmayıp, raporda yer alan firmalara yatırım yapılmasından ötürü Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. hiç bir sorumluluk kabul etmez.

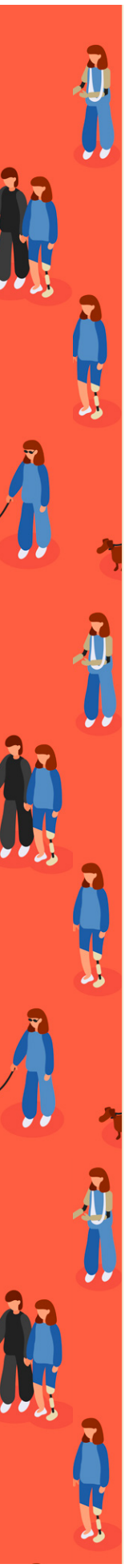

Beraber ve Solo

Birleşmiş Milletler'in (BM) 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Ajandası, engelliliğin insan haklarından eşit faydalanmanın önünde bir bariyer olmaması gerektiğini net bir şekilde belirtiyor. Ancak gerçekte bunun böyle olmadığını maalesef biliyoruz, görüyoruz, yaşıyoruz. O halde kalkınma bankası iktisatçıları olarak not etmekten çekinmememiz gerek: Dünya nüfusunun yaklaşık %15'i engelliliğin farklı formlarından biri ile hayatına devam etmeye çalışırken ve buna bağlı zorluklar yaşarken, Kalkınma Ajandası'ndaki hedeflerimize ulaşabileceğimizi düşünmek gerçekçi değil.

Görünen ve görünmeyen, fiziki ve ruhsal engeller, bireyin ve toplumun refahında eksiltme yaratma ve/ya ilerlemeyi yavaşlatma riski doğuruyorsa, bunun sebebi aslında tüm bireyleri koşulsuz olarak kucaklayan bir yapının kurulamamış olmasıdır. Bu yapı, bazen okullara giriş için engelli rampalarının kurulması gibi fiziki bir yatırımdır, bazen öz bakım hizmetlerinin verilmesi gibi bir hizmettir, bazen de esnek çalışma izinlerinin sağlanması gibi bir düzenlemedir. Fakat şüphesiz, önce bir irade sonrasında da aktif bir yönetim gerektirir.

Raporun kalanında hem dünya hem de Türkiye için verileri okuyacaksınız. Rakamlar gösteriyor ki yapılması gereken iş çok, kat edilmesi gereken yol uzun. Peki nereden başlayacağız? Bu rapor için çalışırken okuduğum her araştırmada, konu hakkında zihinsel altyapının en önemli başlangıç noktası olduğunu gördüm. İşte bu nedenle raporun giriş yazısında, bir zihinsel kurgu önermek istedim, bir yaklaşım. Belki önce bu kabulde birleşmek, sonra hep birlikte ilerlememizi kolaylaştıracaktır.

"Hep birlikte" deyişim bir tesadüf değil. 2018'de Dünya Bankası engellilerin kapsayıcılığına dair taahhütler yayınlarken, Başkan Kristalina Georgieva, konunun bir boyutunun "Ekonomik büyüme ve yoksulluğun azaltımı" olduğunun altını çizmişti . Peki, kimin için ekonomik büyüme? Kimin yoksulluğunun azaltılması? Yanıt: Hepimizin.

Fiziki ve ruhsal; görünür ve görünmez engellerin kabul edilmesi, bu engellere sahip bireylerin toplumsal ve iktisadi dinamikler içerisinde dezavantajsız bir şekilde yer alabilmeleri, "hepimiz" için olumlu sonuçları da beraberinde getirecektir. Tekraren: Bu kapsayıcı yaklaşım sadece engelli bireyler için değil, hepimiz için gerekli ve doğru bir yaklaşımdır.

Dünya Bankası, engelli bireylerin, eğitim, sağlık, istihdam gibi konularda dezavantajlı olduğunu belirtirken bunun sonucunda daha yüksek bir yoksulluk oranının kaçınılmaz olduğunu zaten söylüyor . Demek ki, mevcut kurgumuzda bir eksiklik var. Tam bu noktada, bir kalkınma bankası iktisatçısının görevi, Platon'un "Biraradalık" kavramına atıfla "eşit olmayanlara eşit davranmanın bir eşitsizlik kaynağı olduğunu not etmek değildir de, nedir? Bu rapor, "koşulsuz dahil edici ve adil" bir toplumsal yapı için çalışma çağrısıdır. Bu rapor, ne yapılacaksa herkes için ve herkes tarafından yapılacağını anlatmak içindir. Amacımız "Beraber ve solo" olabilmenin önemini göstermektir. Solo olabilmenin gerekliliğine ve bunun önündeki engellerin kaldırılabileceğine inanan, bir yandan da farklılıklarımızla birlikte uyum içinde daha kuvvetli durabileceğimizi düşünenler; bizler, buradayız. Birlikte çalışmak için çağrımızla, karşınızdayız.

Dr. Burcu Ünüvar
Direktör- Baş Ekonomist

Adil Bir Dönüşüm İçin Engelli Bireylerin İstihdamı

Bugün dünya nüfusunun %16'sına tekabül eden yaklaşık 1,3 milyar insanın bir tür engelle yaşadığı tahmin ediliyor.[1] Engellilik hali insan yaşamının doğal ve önemli bir parçası olmasına rağmen, engelli bireyler dünyanın hemen hemen bütün bölgelerinde sosyal ve ekonomik olarak bulundukları topluma karışmakta güçlük çekiyorlar.

Engelli bireyler, sağlık durumlarının bir yansıması olarak astım, diyabet ve obezite gibi sorunlarla daha çok yüzleşmek zorunda kalırken, ortak yaşam alanlarının tasarımı onların faaliyetlerini kısıtlayan bir diğer unsur oluyor. İşgücü piyasasına giriş, engelli bireylerin halihazırda taşımakta olduğu yükü katlayan ana eşitsizlik alanı olarak ortaya çıkıyor. Bu rapor, engelli bireylerin istihdama katılımda yaşadıkları sorunların sebep ve sonuçlarını veriler ışığında aydınlatırken, konunun Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma yolculuğunda neden önemli bir yer tutacağını açıklamayı amaçlıyor.

Engel ve Yoksulluk Arasında Berrak Bir İlişki Var

Giderek artan sayıda çalışma, dünya genelinde engellilik halinin yoksulluğun en başta gelen faktörlerinden biri olduğunu gösteriyor. Engelli bireylerin büyük bölümü kapsamlı sosyal yardımlardan faydalanıyor olsalar da, istihdama dahil edilmeleri konusundaki eksiklikler bu kişilerin ve ailelerinin sosyoekonomik sorunlarla karşılaşmasına yol açıyor. OECD verilerine göre, 2019 itibarıyla üye ülkelerde yaşayan her 100 engelli bireyden 24'ü medyan gelirin %60'ından az gelir elde eden bir hanede yaşıyor.[2] 2008'de bu sayının 22 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yakın geçmişte bu konuda fazla mesafe alınamadığı görülüyor.

Engelli bireylere (EB) dair göstergeler hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde toplumun kalanından olumsuz ayrışma gösteriyor. 2021 yılı verilerine göre, AB ülkelerinde yaşayan 16 yaş üstü engelli bireylerin %29,7'si yoksulluk ve sosyal dışlanma (bireylerin ekonomik, sosyal, politik ve kültürel hayata katılamaması[3]) riski ile karşı karşıya olduğunu düşünüyor (Grafik 1). Bu oran engelli olmayan bireylerde (EOB) %18,8. 2021 yılı için veriye sahip olan 30 ülkenin tamamında EB'ler aleyhine bir ayrışma olduğu görülüyor. Türkiye'deki 16 yaş üstü engelli bireylerin %35'i bu riski taşırken, bu kesim aleyhine 6,1 yüzde puanlık bir fark söz konusu.

[1] https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health
[2] OECD (2022). Disability, Work and Inclusion: Mainstreaming in All Policies and Practices
[3] UN (2016). Leaving no one behind: the imperative of inclusive development

Grafik 1: Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Riski (2021, %)

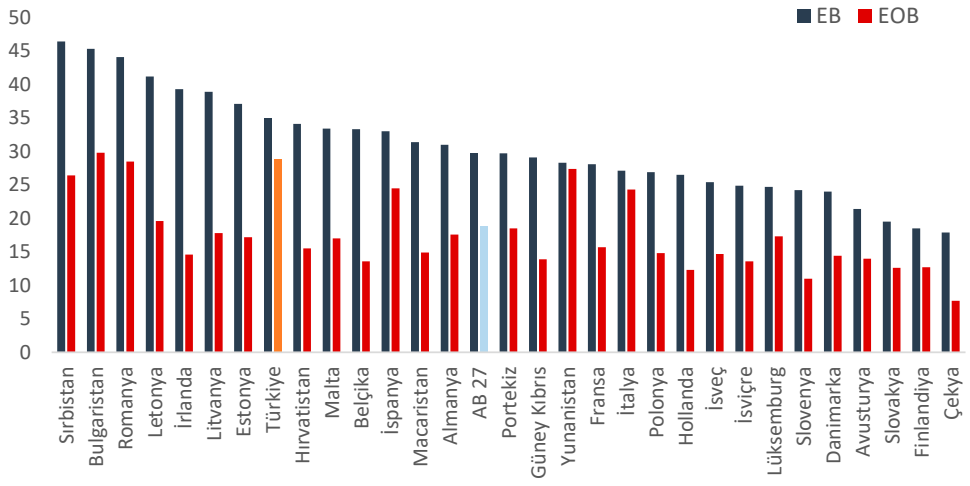

Kaynak: Eurostat, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Yüksek İşsizlik Oranları Engelli Bireyler için Kalıcılık Gösteriyor

Kuşkusuz ki, engelli bireylerin toplumun diğer kesimlerine oranla daha sıklıkla yoksulluk yaşamasındaki ana neden eşit istihdam fırsatlarına erişememeleri. 2019 yılı itibarıyla 26 OECD üyesi Avrupa ülkesi (Türkiye hariç) ve Kanada'nın oluşturduğu ülkeler grubundan toplanan verilere göre, işsizlik oranında EB'ler ve EOB'ler arasında iki kattan fazla fark var. İstihdam oranında ise 27 yüzde puanın üzerinde kaydedilen bir fark mevcut (Grafik 2). Rakamlar arasındaki ciddi farkların yanı sıra, bunların kalıcılığı da dikkat çekici bir diğer unsur. OECD ölçümlerine göre 2012-2015 ve 2016-2019 dönemleri ortalaması baz alındığında EB'ler lehine herhangi bir değişim görülmüyor.

Grafik 2: OECD Ülkelerinde Engelli Bireylerin İstihdam Durumu (2019)

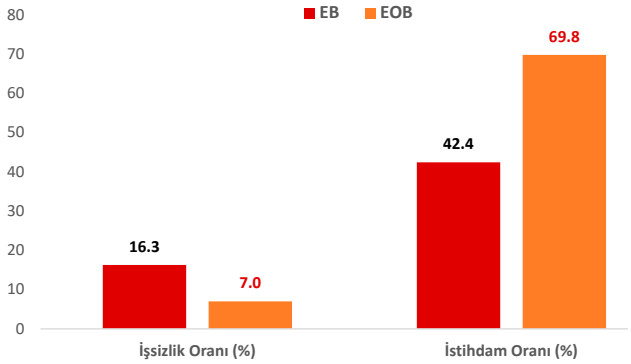

Kaynak: OECD, TSKB Ekonomik Araştırmalar

İş Fırsatlarına Erişim Sorunu Eğitim Hayatındaki Eşitsizliklerle Başlıyor

Ne eğitimde ne de istihdamda yer almayan genç nüfusu ölçmek için kullanılan "NEET" oranı farklı coğrafyalar arasında önemli farklılıklar gösterse de EB'lerin işgücü piyasasına girerken yaşadığı zorlukları açık biçimde ortaya koyuyor. Grafik 3'te kendine yer bulan 32 ülkenin tamamında istatistikler EB'lerin eğitim hayatından iş hayatına geçişte dezavantajlı bir noktada olduğunu gösteriyor. 32 ülke ortalamasına göre, EOB'lerde %13,3 olan NEET oranı, EB'lerde %30,1'e çıkıyor.

Grafik 3: Genç Nüfusta NEET Oranı (%, 2016-2019 ortalaması)

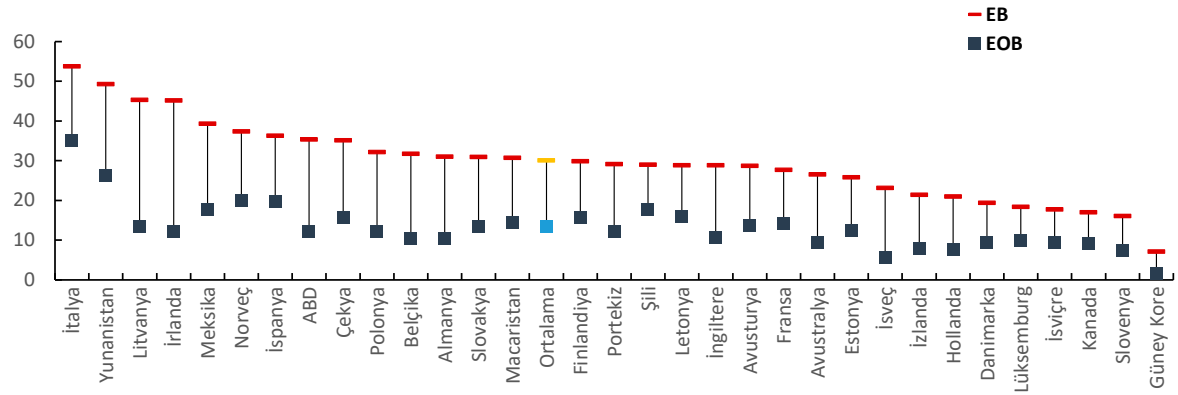

Kaynak: : OECD, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Grafik 4: Seçili OECD Ülkelerinde Eğitim Seviyesi Gelişimi (nüfusa oran, %)

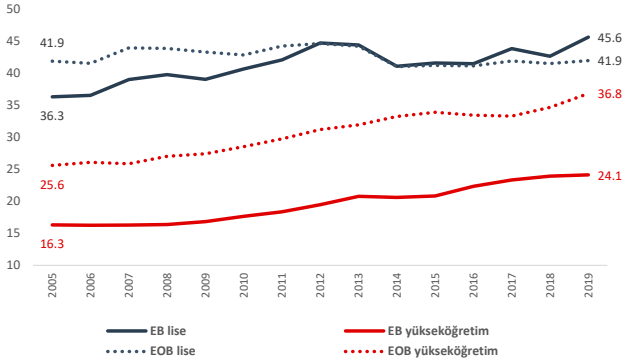

Kaynak: OECD, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Eğitim sistemleri tüm çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak esnekliği sergilemekte yetersiz kalıyor. Engelli çocuklar şartların yetersizliği ve sağlık sorunlarının yol açtığı devamsızlık dolayısıyla akranlarına yetişmekte güçlük çekiyor. Söz konusu koşullar, EB'lerin eğitim sisteminden erken çıkmasına yol açıyor. 2016—2019 döneminde OECD ülkelerinde 15-29 yaş aralığında lise eğitimini tamamlamadan eğitim hayatını bitiren EOB'lerin oranı ortalamada %9 iken, bu oran EB'lerde %20'ye çıkıyor.

Eğitim seviyesinin yükselmesi, işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan becerilerin elde edilmesinde bunların geliştirilebilmesinde önemli rol oynuyor. Yukarıda bahsedilen olumsuzluklara karşın, 26 OECD üyesi Avrupa ülkesinde orta okul ve altı eğitim düzeyinde kalmış EB'lerin oranı 2009 ve 2019 yılları arasında %47,4'ten %30,3'e geriledi. Aynı dönemde bu oran EOB'ler arasında %32,6'dan %21,3'e düştü. Bu kısmi iyileşme değerli olsa da, engelli gençlerin yüksek eğitime katılımında artışa halen ihtiyaç duyuluyor. Nitekim EOB'ler arasında geçiş neredeyse bütünüyle lisans ve üstü eğitim düzeyine doğru olurken, EB'ler arasında geçişin büyük ölçüde lise eğitim düzeyine doğru olduğu izleniyor (Grafik 4). Eğitim cephesinde yakın geçmişte gerçekleşen kısmi iyileşmelerin ancak EB'lerin işgücü piyasasına erişimini mevcut seviyelerde tutmaya yettiği söylenebilir.

Sağlıklı Bir İş Kültürü Oluşturmaya İhtiyaç Var

Eğitim imkânlarına ilişkin yetersizlikler EB'lerin istihdamına ilişkin sorunların önemli bir parçasını oluşturuyor. Bununla beraber, istihdam edilen kişilerin çalışma koşullarına ilişkin veriler resmin bütününü görmek için gerekli. 2016-2019 yıllarına ait veriler ile yapılan hesaplamalara göre, OECD ülkelerinde EB'lere ait ücretler ortalamada EOB'lere ait ücretlerden yaklaşık %13,7 daha düşük (Grafik 5). Üstelik rakamlar, 8 yıl önceki veriler ile kıyaslandığında herhangi bir iyileşme göstermediği gibi aranın 0,5 yüzde puan daha açıldığına işaret ediyor.

Grafik 5: Tam Zamanlı EB Ücretlerinin EOB'ler ile Karşılaştırması (%)

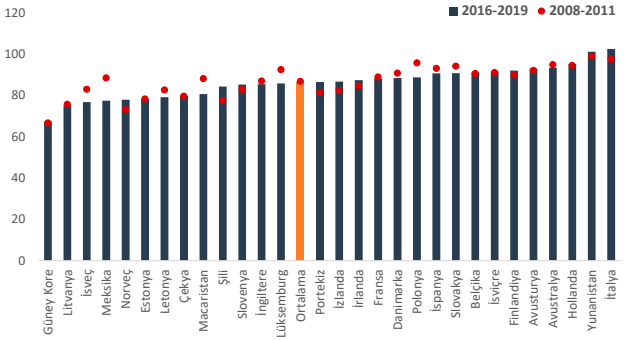

Kaynak: OECD, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Ücretler EB'ler için olumsuz bir tablo çizerken, çalışma saatleri ve iş tatmini açısından da farklı bir şey söylemek çok zor. Örneğin Grafik 5'te yer alan ülke grubu içerisinde günde 10 saatten fazla çalışanların oranı EOB'ler arasında %33,4 iken, EB'ler arasında %35,1. Benzer biçimde EB'ler gece çalışanlar oranında (%21,0) 1,5 yüzde puan, pazar günleri çalışanlar oranında (%33,8) 3,9 yüzde puan önde.

Öte yandan EB'lerin yarı zamanlı çalışma eğilimlerinin de yüksek olduğu izleniyor. 32 OECD ülkesinden alınan verilere göre, her 5 engelli bireyden biri yarı zamanlı çalışırken, engeli olmayan her 10 bireyden yalnızca 1'i bu şekilde çalışıyor. EB'lerin sağlık ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda, istihdam piyasasının güvenceli olduğu sürece yarı zamanlı çalışma gibi çeşitlilikler sunması olumlu sonuçlar doğuruyor. Ancak EB'ler ve EOB'ler arasında gördüğümüz büyük farkın önemli ölçüde raporun geride kalan bölümünde ele aldığımız eşitsizliklerin bir parçası olduğunu ve EB'ler açısından tam zamanlı iş fırsatlarına erişim kısıtlılığını yansıttığı ifade edilebilir. Nitekim fırsat eşitsizliği iş tatminine ilişkin kimi göstergelerde de kendisini gösteriyor. 2015 yılında 21 OECD üyesi Avrupa ülkesi ve Kanada'da yapılan anketin sonuçlarına göre, EB'ler arasında kendisini "gereğinden fazla kalifiye" olarak nitelendiren çalışanların oranı %30,9 ile EOB'ler arasındaki %26,4 oranından daha yüksek.[4]

[4] OECD (2022). Disability, Work and Inclusion: Mainstreaming in All Policies and Practices

Yaşlanan Türkiye Nüfusu Yeni Politikaları Gerekli Kılıyor

Engelliliğin yaygınlığı gerek kültürel yapı gerek farkındalık seviyesindeki farklılıklar neticesinde ülkeden ülkeye büyük değişimler gösteriyor. Buna karşın şunu net olarak biliyoruz ki; yaş ile birlikte engellilik oranı artıyor (Grafik 6).

Grafik 6: Türkiye'de Yaş Grubuna Göre Engelli Nüfus (%)

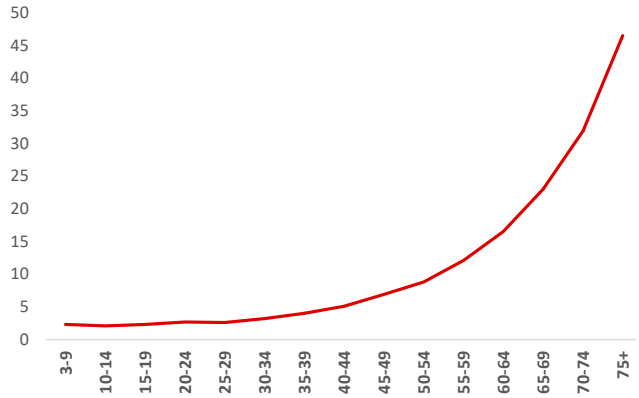

Kaynak: TÜİK Nüfus ve Konut Araştırması 2011, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Bu durum, demografik dönüşüm sürecinde olan Türkiye'yi yakından ilgilendiriyor. Küresel eğilimlerle uyumlu olarak doğurganlık ve ölüm oranı hızlarının azalması ile nüfusun yaş yapısı değişiyor. Nüfus projeksiyonları Türkiye'de 50-64 yaş grubundaki nüfusun 2020-2050 yılları arasında 10,0 milyondan 15,5 milyona yükseleceğini gösterirken, bu grubun toplam çalışma yaşındaki nüfustaki payının aynı dönem içerisinde %21,8'den %31,0'e yükseleceği hesaplanıyor (Grafik 7).

Grafik 7: 50-64 Yaş Grubuna İlişkin Nüfus Projeksiyonu

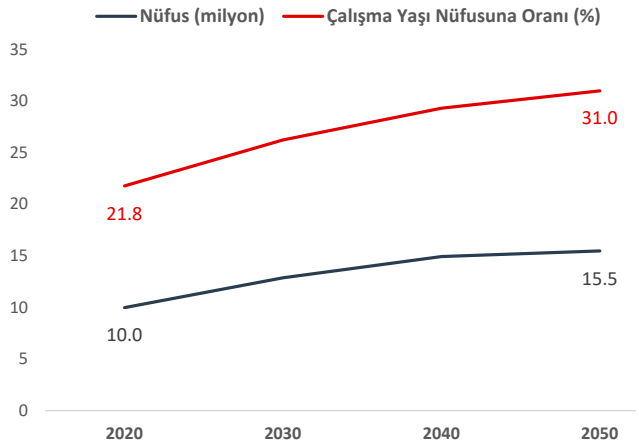

Kaynak: Dünya Bankası, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Avrupa Birliği'nin (AB) 25 ülkede yürüttüğü Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması demografik değişimin EB'ler açısından yaratabileceği olumsuz sonuçlara ışık tutuyor (Grafik 8). Buna göre, bu ülkelerde istihdam edilen kişilerin bir yıl içinde iş değiştirme oranında EB'ler ve EOB'ler arasında anlamlı bir fark yok. Ancak sağlık sorunlarının EB'ler açısından çok daha yüksek oranda işten ayrılma ve işgücü piyasasından çıkma ile sonuçlandığı izleniyor. İşsiz durumdaki EB'lerin bir yıl içerisinde iş bulma oranı yalnızca %5,9 seviyesinde kalıyor.

Grafik 8: İşgücü Piyasası Hareketleri (%, 2016-2019)

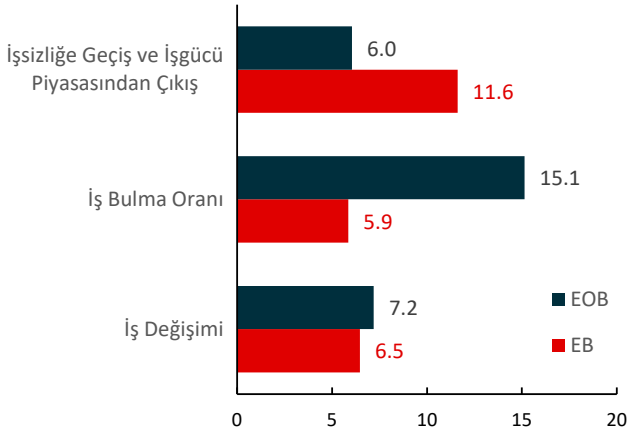

Kaynak: OECD, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Veriler, engelli kişilerin işlerine tekrar dönmelerini sağlayacak mekanizmaların eksikliğini ortaya koyuyor. İşletmeler, bu kişilerin çalışabileceği uygun ortamı sunmakta eksik kalırken, iş bulma oranındaki büyük fark önyargıların ve farkındalık eksikliğinin olduğunu ima ediyor.

Dijital Beceriler Engelli Bireyler İçin Kilit Rol Oynayacak

Teknolojik gelişmeler son yıllarda iş hayatında büyük değişimlere yol açtı. COVID-19 salgını sonrası teknolojinin sunduğu imkânlar çok daha geniş kesimlerce kullanılmaya başlandı. Özellikle salgın sonrası daha çok hayatımıza giren uzaktan çalışma, iş dünyasının kalıcı bir unsuru olarak öne çıkıyor. Uzaktan çalışma, iş hayatının getirdiği fiziksel yükü önemli ölçüde azaltırken, iş-hayat dengesine olumlu katkı sunabiliyor. Bu faktörler uzaktan çalışmayı özellikle EB'ler için değerli bir imkân haline getiriyor. Aynı dönemde eğitim ve beceri edinimine ilişkin programların da internet üzerinden erişilebilir hale gelmesi bu bireyler için önemli bir kazanım haline geldi.

Çeşitli avantajlarına karşın, teknolojik gelişmeler toplumların farklı kesimleri arasındaki farkları derinleştirme potansiyeli taşıyor. Yapay zekâ ve beraberinde yükselen otomasyon eğilimi, yeterli dijital hazırlığa sahip olmayan coğrafyalarda EB'lerin işgücü piyasasındaki mevcut dezavantajlı konumunu kötüleştirebilir.

OECD üyesi Avrupa ülkelerine ait veriler, EB'lerin kısa ve tekrar eden işlerde EOB'lere oranla daha fazla istihdam edildiğini gösteriyor (Grafik 9). Buna paralel olarak, EB'lerin uzaktan çalışma imkânına daha az oranda sahip olduğu da izleniyor.

Daha kısa ortalama eğitim süresi dijital uçurumun bir bölümünü açıklarken, EB'lerin temel dijital araçlara erişiminin daha kısıtlı olması resmin bir diğer kısmını oluşturuyor. EB'lerin yaşadığı hanelerin %16,7'sinde herhangi bir bilgisayar bulunmuyor ve bu oran EOB'ler ile kıyaslandığında oldukça yüksek.

Daha önce yayımladığımız raporlarda ele aldığımız üzere, Türkiye'de dijital beceriler AB ülkeleri ortalamasının bir hayli gerisinde kalıyor.[5] Ayrıca dijital araçlara erişim konusunda hem bölgeler arasında hem de cinsiyetler arasında önemli farklılıklar var. Bu açıdan Türkiye'nin dijital becerileri EB'ler gibi dezavantajlı kesimler arasında yaygınlaştırması önem taşıyor.

Grafik 9: Çalışma Hayatı Nitelikleri ve Dijital Araçlara Erişim (%)

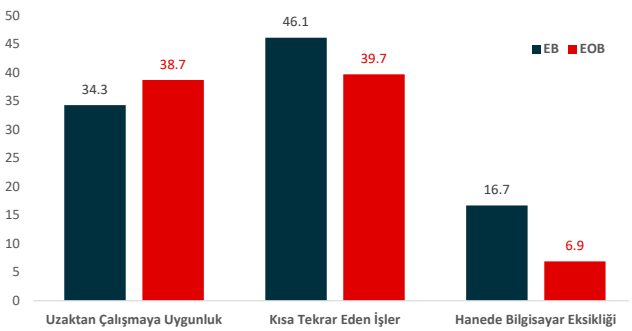

Kaynak: OECD, TSKB Ekonomik Araştırmalar

[5] TSKB (2021). Dönüşümün Anahtarı: Dijitalleşme ve Yeşil Teknolojiler

Engelli Bireylerin İstihdamı Kapsayıcı Büyümenin Ayrılmaz Bir Parçası

Engellilik, evrensel olarak insan yaşamının tartışılmaz bir gerçeği. İnsanların yaşamlarının bir noktasında doğrudan veya aileleri vasıtasıyla dolaylı olarak engellilik halini deneyimlemesi çok muhtemel. Bu açından engelli bireylere sağlıklı ve istikrarlı bir iş hayatı sunulmasında eksik kalınması toplumlar için önemli bir kayıp. Günümüzde özellikle büyük ekonomilerde konunun önemi daha iyi anlaşılırken, çalışmalar yoğunlaşıyor.[6]

Raporda öne çıkardığımız alanlar üzerinden atılması gerektiğini düşündüğümüz adımları kısaca özetlemeyi faydalı buluyoruz. İstihdam piyasasındaki eşitsizliğin en büyük basamağını oluşturan eğitim bir gelişim alanı olarak görünüyor. Eğitim hayatından erken çıkışları önlemek EB'lerin istihdam piyasasına geçişini kolaylaştırmanın ana adımını oluşturuyor. Fiziki koşulların iyileştirilmesinin yanı sıra engelli öğrencilerin ek ders sürelerine ve rehberlik hizmetlerine erişiminin sağlanması eğitim programına uyumu kolaylaştırıp okul terklerinin önüne geçebilir.

Önümüzdeki dönemde eğitimin önemli bir tamamlayıcısının dijital beceriler olacağını da biliyoruz. Bu becerileri edinen engelli bireylerin yapay zekâ ile dönüşen işlere uyumunun daha sağlıklı olacağı, bireylerin maruz kaldığı otomasyon riskinin azalacağı ifade edilebilir. Bu doğrultuda dijital araçlara erişimin kolaylaştırılması önem taşıyacak.

Engellilik konusunda önyargıların kırılması ve farkındalığın artırılması bir diğer mücadele alanı olarak ortada duruyor. Zira EB'ler toplumun diğer kesimlerine oranla yetkinliklerine uygun işler bulmakta daha fazla zorlanıyorlar ve ücret eşitsizliği ile karşı karşıya kalıyorlar.

Sosyal koruma sistemleri engellilik ve yoksulluk arasındaki bağın çözünmesinde önemli rol oynuyor. Ancak yeterince iyi dizayn edilmemiş sistemler, bireylerin iş hayatına geri dönmelerinin ve öz yeterliliklerini sağlamalarının önüne geçebiliyor.[7] Bu noktada politikaların sosyal koruma programları ile sınırlı kalmaması gerekiyor. EB'leri işgücü piyasasından çıkış yapmaya iten sebepleri ortadan kaldırmak için çalışanları ve işletmeleri istihdamın devamlılığını sağlayacak ortak çözümler üretmelerini teşvik eden mekanizmalara ihtiyaç var.

Son olarak Türkiye özelinde eklenebilecek bir husus var. Afetler yaralanmalara ve engelliliğe yol açabiliyor ve engeli olan insanlar için de olumsuz çevresel değişimler getiriyorlar.[8] Aktif fay hatlarının üzerinde bulunan ve iklim değişimi kaynaklı aşırı hava olaylarıyla karşı karşıya olan Türkiye'nin EB'lere dair önemli ödevleri oluyor. Afetler sonrası sosyal koruma sistemlerinin hızlı biçimde devreye girmesi, okul çağındaki EB'lerin maddi kaygılarla eğitimden uzun süre uzaklaşmasını ve neticesinde okulu terk etmesini engelleyebiliyor. Afet sonrasında engelli olan bireylerin ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerinden hızlı ve etkin biçimde faydalanmaları, ekonomik hayata katılımları yolunda fayda sağlıyor.

Engelli bireylerin istihdamı bir insan hakları meselesi.[9] Onların ekonomik hayata katılımının artırılması küresel bazda sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasının kilometre taşlarından biri olabilir. Bu alandaki iyileşmeler, 17 başlık altında toplanan Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının 3'üne doğrudan katkı yapabilir.

[6] https://www.eud.eu/eu-commission-announces-its-new-disability-employment-package-to-improve-labour-market-outcomes-for-persons-with-disabilities/
[7] OECD (2022). Disability, Work and Inclusion: Mainstreaming in All Policies and Practices
[8] WHO (2011). Word Report on Disability
[9] UN (1975). Declaration on the Rights of Disabled Persons

Ekonomik Araştırmalar
ekonomikarastirmalar@tskb.com.tr

Meclisi Mebusan Caddesi No. 81
Fındıklı İstanbul 34427, Türkiye
T: +90 (212) 334 50 41 F: +90 (212) 334 52 34

TSKB Ekonomik Araştırmalar ürünlerine ulaşmak için aşağıdaki karekodu kullanabilirsiniz:

Dr. Burcu Ünüvar	Direktör Baş Ekonomist	unuvarb@tskb.com.tr
Dr. Feridun Tur	Ekonomik Araştırmalar Müdürü	turf@tskb.com.tr
Şakir Turan	*Ekip Lideri* *Makroekonomi ve Finansal Piyasalar*	turans@tskb.com.tr
Can Hakyemez	*Ekip Lideri* *Enerji ve Kaynak Araştırmaları*	hakyemezc@tskb.com.tr
Dr. Buket Alkan	Yönetici *Kalkınma Ekonomisi*	alkanb@tskb.com.tr
Cem Avcıoğlu	*Yönetici* *Kalkınma Ekonomisi*	aviogluc@tskb.com.tr
Dr. Emre Aylar	Yönetici Yardımcısı *Makroekonomi ve Finansal Piyasalar*	aylare@tskb.com.tr
Başak Toprakcı	Uzman Yardımcısı *Enerji ve Kaynak Araştırmaları*	toprakcib@tskb.com.tr